

Ales BADAQ 1966-cı ildə Belarusun Brest vilayətinin Lyaxoviç rayonunda, Türklər kəndində anadan olub. Belarus Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini bitirib. Belarus Yazıçılar İttifaqında, "Byarozka", "Polimya", "Molodost", "Neman" kimi nüfuzlu ədəbi jurnallarda işləyib. Hazırda Minskə "Mastaçkaya Literatura" nəşriyyatının direktorudur.

Ales Badak bir neçə bədii kitabın müəllifidir; onun "Adi gün", "Kədərli günəş kölgəsinin altında", "Sürətli əsa" nəsr kitabları Belarusda populyardır. O, həm də uşaqlar üçün şeir və nəsr kitabları yazır. 2014-cü ildə çapdan çıxan "8-ci sinfin tənha şagirdi tanış olmaq istəyir" povesti oxucuların böyük marağına səbəb olub.

Ales Badak Belarus Respublikasının "Qızıl kupidon" ədəbi mükafatının, Rusiyanın Konstantin Simonov mükafatının, habelə Dövlətlərarası "MDB Ulduzları" mükafatının laureatıdır. Onun "Görüntünün o biri üzü" adlı hekayəsini "Kaspi" qəzetinin oxucularına təqdim edirik.

■ **Ales Badak**
Belarus

Görüntünün o biri üzü

hekayə

Mənim Yuzik əmim dəli idi. Belə bir adamla qohumluğu, adətən, könlüsüz dilə gətirirlər. Əgər dünyanın bütün dəlillərini bir yerə yığsaq, bütöv bir dövlət alınar; kim bilir, bəlkə də bu, ümumharmoniyaya (eybi yox, qoy elə bircə dövlətin içində olsun!) ən gözəl nümunə ola bilər. Axı bəşəriyyət elə bütün zamanlarda hələ də nəticə verməyən belə bir nümunəyə nail olmağa can atıb!

Deməliyəm ki, elə günlər olurdu ki, əmimin ağıl qayıdırdı özünə; ağıl yazda dolub-boşalan buludlar kimi qəfil gəlib, qəfil də uçub gedirdi. Bu hal onunla birgə yaşayan bizlər üçün gözlənilmədən baş verirdi. Belə vaxtlarda (adətən, belə hallar biz Yanka Kupala küçəsi boyunca axan Svisloç çayının sahilində gəzərkən baş verirdi, biz də həmin küçədə yaşayırdıq) əmim tez-tez mənim yaxın-uzaq, ölən və sağ qalan qohumlarım barədə danışardı. Bəzi hekayələrə dərhal inanmasam da, onları dinlədikcə, öz-özümə təkrar edirdim: "Bəzən Allah insana müdriklik verəndə əvəzində onun ağılını başından alır".

Əmimin ölümündən on doqquz il ötsə də, hekayətlərdən birini bu gün də unuda bilmirəm. Yazıq sonuncu müharibədə alman bombardmançı təyyarələrinin yerlə-yeksan elədiyi evinin yerini tapmamış bu dünyadan köçdü. O, evinin yerini tapmaq üçün ya mənimlə, ya da bir başqasıyla demək olar ki, hər gün Svisloç çayının kənarına gedərdi.

Mənim atamdan başqa Yuzik əmimin bir doğma qardaşı da vardı, adı Vasil idi. Vasil Opanas Matuseviç və Mariya Zaqorskayanın uşaqlarının böyüyü idi. Vasil Matuseviç 1908-ci ildə doğulmuşdu. Bunu ona görə ömrüm boyu yadda saxlamışam ki, həmin il Minskə altmərətbəli "Avropa" hotelində ilk dəfə lift quraşdırılmışdı. Və mənim atam tərəfdən babamın şəhər üçün əlamətdar olan bu hadisəyə birbaşa aidiyyəti vardı. Elə bu gün mənim də müəyyən dərəcədə paytaxtın lift sistemi ilə "bağlılığım" var. Minsk lift quruculuğu tarixini bu dərəcədə bilməyin özü də pis deyil.

Ümumiyyətlə, bizim nəsilə kişilər texnika ilə, yaxud da tikinti işləri ilə maraqlanan adamlar olublar, Vasil əmidən başqa. O şeirlər yazırdı. Buna səbəb onun tez böyüməsiydi, zaman ona güclü təsir eləmişdi. Minsk bir-birinin dalınca sarsıntılı dəyişikliklər dövrü yaşamışdı - bir yandan Birinci dünya müharibəsi, bir yandan da rus inqilabları insanlarda çapıq izləri qoymuşdular. Şə-

hər camaatı bolşevik şüarlarına təzəcə öyrəşmişdi ki, (bunu həm onların üzlerindən, həm də qumaş plakatlarından asanca oxumaq olardı) 1918-ci ilin 18 fevralından 19-na keçən gecə Minskə heç dördcə ay hakimiyyət başında qala bilməyən fəhlə və əsgər deputatları şəhəri tərk etməli oldu. İki gündən sonra isə şəhərə almanlar girdi. Almaniya Antantaya təslim olandan və işğal etdikləri əraziləri boşaltdıqdan sonra, on səkkizinci ilin dekabrında bolşeviklər yenidən Minskə qayıtdılar. Lakin avqustun 8-də onlar şəhəri yenə təhvil verdilər - bu dəfə polyaklara. Bu da sonuncu təhvil-təslim olmadı, bir ay keçmədi ki, polyaklar şəhəri boşaldıb bolşeviklərə təhvil verdilər. Lakin 15 sentyabr 1920-ci ildə polyaklar yenidən Minskə girdilər, bu dəfə bir həftəliyə. Şəhər camaatı tamam başını itirdi. Əlbəttə, belə hərbi-siyasi qarışıqlıqda adam dəli olardı. Nəhayət, o dövrdə kimlərsə bu cür hadisələr qeyri-normal görünürdü (əslində, isə millətin sağlamlıq prosesləri başlayırdı). İyirminci illərin əvvəllərində Minskə özlərini şair sayan adamlar çox idi. Məhz bu dövrdə həssas və kövrək şair Kupala bir qədər əvvəl yazmışdı: "belorusların heç kimi yoxdu". Kupala bu şairlərin arasında yeni istedad görsəydi, sevincindən gözleri dolardı. O dövrdə şairlərin əksəriyyəti şəhərə kəndlərdən, əyalətlərdən, qəsəbələrə axışmışdı. Onlar həddən artıq çox idilər və ilk təəssürat da belə olurdu: beloruslara şair millət olmağa mane yeganə şey iri şəhərlərin əhalisinin belarus dilini pis bilməsidir. Hər halda, bu vəziyyət təbiətən təvazökar olan Vasil Matuseviçin də qəzet və jurnal səhifələrinə gedən yolunu bağlamışdı. Redaksiyaların birində onun şeirlərini kəskin tənqid eləmişdilər; o, öz şeirlərini kağıza yazmağı belə bilmirdi, özü ilə ayrı-ayrı misraları, tamamlanmamış sətirləri aparırdı; bu sətirlər onun içində doğulur, içində də ölürdülər. Həmin bitkin olmayan sətirlər külekli hava kimi idi, gah əsir, gah dayanır və beləliklə də, mənalarını dəyişib məhv olurdular. Təsvir olunan dünya, poetik obrazlarla yaradılmış aləm, real həyat hadisələri onun beynində bir-birinə qarışır və indi çox vaxt anlaya bilmirsən ki, bu əməllərin hansı birində aşağıdakı fikirlər doğulub: "Mən bu gün ikidilli adam görmüşəm. O, bir dili ilə yoldaşlarıyla birlikdə yandırdığı katolik kilsəsinin qalıqlarından qalxan

alovu yalayır, o biri diliylə isə anasını sakitləşdirirdi".

Vasil bilmirdi ki, qafiyəli obrazlardan zaman-zaman gərək imtina edəsən; gərək misraları kağıza köçürəsən, yoxsa o sətirlər beyninə dolacaq və başın şişəcək; bu zaman sən artıq onları idarə edə bilməyəcəksən, onlar da sənə sözünə baxmayacaq. Elə belə də oldu.

"Onun iyirmi üç yaşı var, amma heç qadınlarla maraqlanmır" atam şikayətlənərdi. Atam bilirdi ki, özge qəlbini açarını dilin ucunda yox, stolda daha asan tapmaq olar. Bir dəfə atam oğlunun stolunun siyirtməsinə açdı, orda qəzet kəsikləri ilə dolu qovluqdan və Kupalanın iri portretindən başqa heç nə tapmadı. Bu qəzet kəsiklərində şairin şeirləri, məqalələri, müsahibələri və onun harda, nə vaxt çıxış edəcəyi barədə qısa məlumatlar, onların altında isə kiçik bir dəftər vardı: ilk səhifəsində bu sözlər yazılmışdı: "26.04.30. Mən bütün günü özümü gündəlik yazmaqdan saxlamağa çalışıram. Lakin onu ürəyimin altına salıb gəzdirmə, elə bil hamı qadınam. Mən Ona başqalarıyla birlikdə ev eşyalarını seldən salamat çıxartmaq üçün kömək edəndən sonra, O mənə dedi: Çox sağ ol, əzizim". O zaman mən bərk həyəcanlandım, dodaqlarım titrədi, pıçıldadım: "Sizi elə sevirəm ki!" O, mənə qucaqlayıb təkrar elədi: "Sağ ol, əzizim, sağ ol!"

O bahar günlərində Svisloç Minsk camaatına öz şıltaq təbiətini göstərməyi xoşlayardı. Çox evləri su basardı, o cümlədən, Oktyabr küçəsində yerləşən Kupalanın evini də. Əlbəttə, müvəqqəti evakuasiya üçün şairə kömək etmək həvəsində olanlar çox idi, xüsusilə gənc şairlər arasında. Kömək bundan ibarət olurdu ki, ev eşyaları yuxarıya, çardağa daşınırdı, vəssalam.

Stolun gözündən tapdığı qovluq və gündəlik barədə atam Vasilə heç nə demədi. Oğlunun şəxsi həyatı barədə söhbət etmək cəhdləri də nəticə vermədi. Vasil getdikcə daha çox özünə qapanır, hərdən yalnız Yuzikə etiraf edirdi.

- Bəzən mənə elə gəlir ki, iki ürəyim var: biri görünür, ayıqdı, o biri isə yuxudadır. Və mən bunların hansının əsl ürək olduğunu bilmirəm. Və onu da bilmirəm ki, mən harda əsl mən oluram. Özümü yuxuda heç vaxt görməsəm də, birçə bunu anlayıram ki, yuxuda tamam ayrı adamam, hətta xarici görkəmə də dəyişir. Kaş yuxuya güzgü apara biləydim...

Çox keçmədi ki, Vasil bazardan iri bir güzgü aldı, onu çarpayısının başının üstündə divardan asdı. Bu güzgü bir neçə nəslin sifətini yaddaşına köçürsə də, Vasili özüllə götürüb yuxuya apara bilmədi.

20 noyabr 1930-cu ildə Minsk dəhşətli xəbər eşitdi: Kupala özünü öldürmək istəyib, qələmyonan bıçaqla damarını kəsib. Bu xəbərdən sarsılıb qorxan Vasil bütün günü yataqdan durmadı. O, ağlayırdı. Həmin gecə Vasil yuxuda gördü ki, Svisloç çayı daşdı. O, tənəffəs Kupalanın evinə qaçır. Qərribə də olsa, Kupala tək olub, arvadı və Vladı xala evdə yox imiş. Şair baş verən daşqına çox laqeyd və etinasız imiş. O, sol əliylə qarnını tutub ki, yarasını gizlətsin, sanki istəyirmiş ki, yaralı heç kim görməsin. "Sel gəlir!" - Vasil yuxuda qışqırır və Yuzikə durquzur.

- İvan Dominikoviç, sizin evi su basır! Əşyaları çıxartmaq lazımdır!

- Nolsun! - deyər Kupala sakitcə etinasız cavab verir, - İstəyirsən, şeyləri özün daşı!

Sonra divarın yanındakı nəyisə götürüb Vasilə uzadı. Vasil həmin əşyadan ikeilli yapışır, yalnız bu zaman bilir ki, Kupala ona nə verib. Güzgüymüş! Və o, bu güzgüdə özünü gördü...

Həmin gecə Vasil ayılmadı, elə yuxudaca öldü.

Mənə elə gəlirdi ki, özümün də inanmadığım bu hekayətin həqiqiliyinə əməldən sübut-dəlil tələb etmək ən azından nəzakətsizlik olardı. Öz də onun düşüüyü vəziyyətini də nəzərə alsaq, yaxşı çıxmazdı. Buna görə də dedim:

- Sadəcə inanılmazdı, hər kəs buna inanmaz...

Əmim uzun müddət susdu, sonra dilləndi:

- Tabutu mənzilə gətirməmişdən öncə anam güzgünü qara şalla örtüdü. Gecə isə mən özümü saxlaya bilmədim, şalı bir balaca araladım. Və həmin güzgüdə canlı Vasili gördüm. O, təkə sir-sifət sarıdan özünə oxşamırdı. Əgər bacımız olsaydı, elə bilərdim odur güzgüdə mənə baxan. Lakin mənə heyrləndirən və qorxudan buydu ki, Vasil güzgüdə çox şən görünürdü. O, gülümsemirdi, amma büsbütün işıq saçdı. Qəflətən geri çəkildim, örtük götürülməyənədək bir də güzgüyə tərəf getmədim.

Əmim yenə susdu, sonra davam elədi:

- Ha vaxtsa mən də özümü güzgüdə görmüşdüm, yuxuda. Və mənə elə gəlir ki, elə o zamandan əbədi olaraq güzgüdə qalmışam. Belə də yaşayıram - yuxuda və güzgüdə yaşayıram.

Bunun nə vaxt baş verdiyini dəqiq bilərəm: 5 mart 1953-cü ildə, Stalinin ölümünü. Əmim ağlayırdı. Ertəsi gün o, Moskvaya getdi və şübhə etmirdi ki, Qiyamət meydanına gedib düşən hər kəs ordan ayrıldıqdan sonra tamam ayrı adam olacaq. Dəfn günü əmim basabasa düşmüşdü. Bu basabasda yüzlərlə adam öldü. Dərddən və maraqlıdan ağıllı itirən kütlə onu sıxışdırıb açıq yerə çıxartmışdı və o, bir həftədən sonra evə dönəndə gözələrindən yaygın mülayimlik yağdı, elə bil cənnətin sirrini tapmışdı.

Deməliyəm ki, indi mənim yataq otağımın divarından asılan həmin güzgüylə bağlı hekayətə bu gün çox da inanmıram; neçə nəsil görmüş bu güzgünün qıraqlarındakı taxta çərçivələrin çatları onun yalnız gözəlliyini artırır. Bununla belə, mən yatağıma girib yatamaq istəyəndə düşüncüm ki, yuxuda kimi istəyirsən görmək olar, özündən başqa. Bax, bu zaman ürəyim daha bərkədən döyünür. Bəlkə ona görə ki, indi mənə çox çətin-dir, sanki özümü saxlaya bilməyib indicə hönkür-hönkür ağlayacam...

Tərcümə etdi:
Kamran Nəzirli